

Bosbeleid van Natuurmonumenten

Een nieuwe nota, een nieuw geluid

— Ido Borkent en Pieter Schmidt

Natuurmonumenten beheert bijna 30.000 hectare bos. Dat is ongeveer één derde van het totale areaal van deze vereniging. Praktisch al dit bos is in het verleden aangeplant vanuit houtteeltkundig oogpunt (meestal niet door Natuurmonumenten zelf overigens). Natuurmonumenten is al decennia doende deze productiebossen om te vormen naar bos met een meer natuurlijk karakter. Er is sinds 1984 geen productiedoelstelling meer. Verder wordt een sterk op natuurwaarden gericht beheer gevoerd. Men is van mening daarmee een belangrijke rol te spelen als

het gaat om de natuurwaarde van het Nederlandse bos.

Het bosbeheer bij Natuurmonumenten was tot voor kort gebaseerd op een beleidsnota uit 1984. Hoewel de natuurwaarden zijn toegenomen, gaat het met bepaalde groepen planten en dieren van het bos juist slecht (beheerevaluatie Natuurmonumenten, zie Vakblad 2004/3). Om te komen tot een aanpassing van het beheerbeleid is een nieuwe nota Bosbeleid opgesteld. Wij spraken met **Robert Ketelaar**, ecoloog en projectleider van het team dat de nota heeft samengesteld.

Er is een projectteam aan te pas gekomen. Waarom was dat noodzakelijk?

Dit is de tweede keer dat Natuurmonumenten over zo'n belangrijk onderwerp, het bos, beleid maakt. Alle geledingen van de vereniging, dus zowel de leden als de professionals moesten hun inbreng kunnen leveren én het eindresultaat moest praktisch haalbaar zijn. Alleen dan verwachten we dat we met het beheer weer goed verder te kunnen. Natuurmonumenten speelt naar onze opvatting een zekere voortrekkersrol. Je ziet natuurlijk ook goede voorbeelden elders, maar we willen onze visie graag ook nog uitdragen. Alles bijeen is dat veel werk en met een goed team is zo'n klus prima te klaren.

We hebben het laatste concept gelezen. Wat ons opviel naast de inhoudelijke kant is de goede leesbaarheid.

Ja, we hebben hier inderdaad extra aandacht aan besteed. Je kan er snel bladerend doorheen, zeg maar aan de hand van de foto-onderschriften. Door het verhaal verder in een aantal

► Purperorchis,
Oombos

hoofddlijnen te verdelen, en die vervolgens weer puntsgewijs in beleidslijnen, in regels, te verduidelijken wordt het ook concreet. Verder hebben we onze uitgangspunten ook opgeschreven, zodat een logisch verhaal ontstaat.

Wat vind je nu de belangrijkste wijziging ten opzichte van het oude beleid?

We vinden dat de structuur van het bos de belangrijkste voorwaarde is om te komen tot de gewenste hoge natuurwaarden. Bosbeleid is een zaak van lange adem, en maatregelen die je nu neemt, betalen misschien pas over vijftig jaar uit. Als we het bos alleen met rust laten, gaat dat nog veel langer duren. Die tijd hebben we eigenlijk niet. Verder blijkt dat het bos in algemene zin gebaat is bij een zekere dynamiek. Dat is natuurlijk per bostype verschillend. Meer licht, meer dood hout zijn belangrijke concrete doelen. Daarnaast gaan we ook bewust delen ongemoeid laten. Dit worden de rustige plekken voor soorten die daarbij gebaat zijn. Kortom: we gaan sturen op meer variatie en

meer dynamiek.

Ten aanzien van exoten gaan we meer pragmatisch te werk. Als exoten het gewenste proces verstoren, natuurwaarden in de weg staan, nemen we maatregelen, maar als dat niet zo is besteden we onze middelen anders. We willen sneller tot ons einddoel komen.

Ja, met boomsoorten kunnen we ons dat wel voorstellen. Maar hoe zit dat met andere levensvormen? Insecten, kruiden, mossen?

Vaak zit er dan niet veel anders op dan incorporatie. Dat gebeurt mogelijk met een soort als walnoot in Limburg. Maar misschien hoort het ook wel bij de dynamiek van het bos. Het Aziatisch lieveheersbeestje, daar zijn we niet blij mee... maar is het ook zo dat we nog steeds maar een gefragmenteerd beeld hebben van het natuurlijke bos in Nederland. Welke rol spelen nu nauwelijks aanwezige bosbomen als linde en iep? En, ook heel belangrijk: de hydrologie rondom vochtige en natte bossen.

Je noemde het daarnet al even. Hoeveel invloed hebben de leden nu eigenlijk gehad op deze nota?

Ik denk dat leden (verenigingsraad) veel invloed hebben gehad. Er is natuurlijk veel bekend uit onderzoek, er is ecologisch inzicht en ons verenigingsdoel, het behouden en vergroten van natuurwaarden is natuurlijk breed gedragen. De Verenigingsraad heeft sterk aangedrongen

op een maatschappelijke inbedding, onder meer door het bosbeheer onder FSC-certificering te brengen. Dat maakt onze gehele handelwijze transparant vooral naar de buitenwereld toe. Verder heeft de Verenigingsraad ook het actieve beheer in bossen sterk ondersteund. Hoewel we zo min mogelijk ingrijpen, zal dat op veel plekken wel moeten. In het geval van nagenoeg natuurlijk bos alleen initiërend; in het geval van half-natuurlijke bossen alleen als het effect vergelijkbaar is met dat van natuurlijke processen én met als achtergrond het verbeteren van de biodiversiteit.

Er zijn veertien beleidshoofddlijnen genoemd. Staat de belangrijkste bovenaan?

Nou, in zekere zin wel natuurlijk [NM streeft naar bos met een hoge natuurwaarde, behorend bij complete boscossystemen [red.]], maar de punten gaan niet alleen over hoe natuurbos te beheren. We hebben ook voormalige productiebossen, parken en dergelijke in beheer. We gaan zorgvuldig om met cultuurhistorische waarden. We willen recreanten van dichtbij het bos laten beleven. We willen ons samen met collega-organisaties richten op verbetering van wet- en regelgeving. Dat zijn allemaal ook aspecten van het beleid. Maar naar mijn gevoel is punt 4, ons streven naar meer variatie van het Nederlandse bos door prioriteit te leggen bij internationaal en nationaal bedreigde bostypen, wel belangrijk.

Aan welke bostypen denk je dan?

Bijvoorbeeld de veenbossen zoals die zich zo mooi ontwikkelen in het Naardermeer. Maar ook sterk bedreigde bossen als hardhoutooibos, de oude eikenbossen en natuurlijk de hakhoutbossen in Zuid-Limburg. Je hoort nog vaak: dat is over de grens nog voldoende aanwezig, maar dat valt erg tegen. Hier heeft Nederland echt wel wat te bieden. Verder eigenlijk sowieso alle natte broekbossen. En ook getijdenbossen, bossen op de grens van zoet en zout. Herstel van dit soort typen is een enorme opgave. Kwel en hydrodynamiek verbeteren is vaak meer dan een lokale of zelfs regionale zaak. Ja, en daar moeten de regio's mee aan de slag.

Hoe gaat dat dan?

Het bosbeleid geeft de doelstellingen, de grote lijn. De regio's en de beheereenheden

moeten dat oppakken door na te denken hoe de doelstellingen het beste kunnen worden gerealiseerd. Ik proef wel een grote bereidheid en draagvlak bij de beheerders. Ze kunnen het aan, het is financieel misschien haalbaar, het is technisch haalbaar. De financiering gaat via de eigen begroting, maar ook waterschappen, de Reconstructie of LIFE zijn financieringsbronnen. Waterschappen spelen overigens een hele belangrijke rol bij het hydrologisch herstel van de vochtige bossen.

Door deze decentralisatie is er binnen de organisatie wel meer behoefte aan 'control'. De regio's zijn tenslotte qua tactiek vrij, maar over de het halen van de doelstellingen verantwoording schuldig aan de directie. Ik ben zelf werkzaam in de regio Noord-Brabant en Limburg. Het is prima dat we met de beheerders oplossingen kunnen zoeken en problemen als uitdagingen gaan benaderen. Daarbij worden we natuurlijk

kritisch gevolgd vanuit de landelijke directie. Ik denk dat het een aansprekende en heldere manier van werken is.

Zwartblauwe rapunzel

Dat betekent dat we verschillende werkwijzen gaan zien?

Ja, dat kan. Bij ons in het zuiden werken we veel samen met de waterschappen. Dat kan per provincie anders zijn. En natuurlijk zijn er ook plaatselijk andere omstandigheden. Lokale of regionale politici praten in slogans, waarbij soorten een beeldmerk worden: edelhert, kam-salamander, houtsnip... We zullen dus van plek tot plek steeds weer andere kansen met een andere taal moeten benutten. Wij willen daar in meegaan, het went wel.

Nog even over de recreatie. Wat gaan de bezoekers merken van het nieuwe beleid?

We willen ze zo goed mogelijk laten zien wat er buiten te beleven is. Rust is echter ook een belangrijke voorwaarde voor de natuur. In beleidstermen: op een bij de beheersstrategie passende wijze. Het kan dus zijn dat onze toegangsbepalingen gaan variëren. Dunningsspaden worden omgezet in kronkelende wandelpaden door het bos, bepaalde stukken bos worden vrij toegankelijk; andere blijven afgesloten. We zullen er veel aan doen om de beleving van onze bezoekers zo hoog mogelijk te laten zijn.

In veel van jullie terreinen komen grote grazers voor. Prachtig voor de beleving, maar niet altijd ongevaarlijk.

Nee, al het risico uitbannen is niet mogelijk. Beheerders zijn er wel op gericht deze risico's te vermijden. Alle terreinbeheerders in Nederland werken overigens toe naar een uni-

Breed bospad,
ideaal voor insecten

forme en eenduidige bebording voor begraasde terreinen. Dat schept vast meer duidelijkheid, waardoor bepaalde risico's niet meer door de recreant genomen zullen worden.

Nu is Nederland maar een klein land, en nog spaarzaam met bos begroeid ook. Zijn jullie in al je ambitie niet wat naïef?

Ik vind van niet. Nederland is misschien als bosarm te zien, maar dat is nog geen reden om er vervolgens niets aan te doen. Soms doen we te veel aan doemdenken. We hebben in Nederland bijzondere bostypen te bieden, vaak ook in combinatie met duinen, heide of veen. Het is onze verplichting die te behouden en te ontwikkelen. Voor de natuur goed, voor de mens goed. Nee, ik vind het beleid realistisch, zeker ambitieus, niet naïef maar geschikt. Ja, en die idealistische achtergrond past natuurlijk helemaal bij een vereniging als Natuurmonumenten.

Natuurmonumenten streeft naar begrazing als natuurlijk proces in minimaal drie grote gebieden [van meer dan 5.000 hectare] verspreid over Nederland. Waar gaan die boslandschappen komen?

Over twee daarvan is al wel duidelijk welke dat zullen zijn. Dat zijn de Veluwezoom en het Drents-Friese woud. De derde, tja... nou vooruit, het is nog niet helemaal duidelijk maar dat zal het Groene Woud in centraal Brabant worden. Er is natuurlijk nog inleidend beheer nodig, maar de bedoeling is dat er in alle drie de gevallen sprake zal zijn van een begeleid natuurlijke situatie. Zaken die we verder nastreven zijn seizoensdynamiek en vooral ook aansluiting op nattere gebieden. En natuurlijk willen we er verder ook veel van leren. ♦

Ido Borkent en Pieter Schmidt

ADVERTENTIE

Silve

Bureau voor Onderzoek
Advies en Informatievoorziening in
Bosbouw en Natuurbeheer

Generaal Foulkesweg 39 • 6703 BL Wageningen • T: 0317 418962 • E: post@silve.nl • Website: www.silve.nl

Verslag Minisymposium 'De beuk, van onder tot boven'

Over het schoensmeerlaagje, tandenstokers en donateurlinden

3 november in het Watermuseum in park Sonsbeek in Arnhem.

In Nederland komt de beuk, de 'moeder van het woud', steeds meer voor. Reden genoeg om tijdens het minisymposium na de KNBV-najaarsvergadering de beuk vanuit verschillende kanten te belichten.

Patrick Hommel van Alterra legt uit dat bosontwikkeling soms te beïnvloeden met de boomsoortenkeuze, maar vaak ook voorbestemd is door de grondsoort.

René Olthof van het Kroondomein laat zien dat de beuk mogelijkheden heeft om veel verschillende functies te vervullen. Jeroen Glissenaar, parkbeheerder in Arnhem, vertelt over de binding die de bewoners van de stad Arnhem hebben met Sonsbeek en de beuk. In de wandeling in het park Sonsbeek kwamen deze verschillende aspecten samen.

De vegetatiekundige benadering

Is het de bodem die de ontwikkeling van het bos, de (boom)soorten daarin en het eindbeeld van de successie bepaalt of is het juist andersom? Kun je met de boomsoortenkeuze de ontwikkeling van de bodem, de vegetatieontwikkeling en vervolgens het eindbeeld van de successie beïnvloeden? Volgens Patrick Hommel, vegetatiekundige en ecooloog bij Alterra, speelt de relatie tussen de boomsoort en de strooiselkwaliteit een sleutelrol. De effecten van de boomsoort(enkeuze) voor de strooiselkwaliteit en vervolgens de vegetatieontwikkeling blijken verschillend per grondsoort.

Op zandgronden verlopen ontwikkelingen eerst snel dan traag. Natuurlijke verjonging is afhankelijk van het successiestadium, en het eindstadium is beukenbos. De belangrijkste